

Ecologisch werkprotocol

Bomen snoeien
gemeente Hollands
Kroon

SMIT
Groenadvies

Ecologisch werkprotocol

Bomen snoeien gemeente Hollands Kroon

Colofon

Adres	Harmenkaag 11 1741 LA Schagen
Telefoonnummer	0224 75 12 75
E-Mail	natuur@smitgroenadvies.nl
Website	www.smitgroenadvies.nl
Opdrachtgever	Gemeente Hollands Kroon
Contactpersoon	Dhr. R. Schilder
Postadres	Postbus 8
Adres	1760 AA Anna Paulowna
Document	P260032
Status	Definitief
Versie	0.1
Datum	9 juni 2026
Geldigheidsduur	3 jaar
Auteur	G. R. Luiken
Gecontroleerd door	Mathijs Paans

Disclaimer

** Natuur is onvoorspelbaar. Het is mogelijk dat ondanks de zorgvuldige voorbereiding en onderzoek toch beschermde soorten worden aangetroffen tijdens de werkzaamheden. In dat geval heeft de uitvoerder een zorgplicht en is verantwoordelijk voor de verdere gang van zaken. In de wet is namelijk vastgelegd dat de wettelijke zorgplicht voor de aanwezige natuur gedurende het gehele plan-, uitvoerings- en beheertraject de verantwoordelijkheid is van de opdrachtgever.*

Bij twijfel of er beschermde soorten en/of vaste rust-, verblijf- en voortplantingsplaatsen voorkomen in het plangebied moet altijd nader onderzoek worden uitgevoerd.

Inhoud

1 Inleiding	4
1.1 Algemene Zorgplicht	4
1.2 Doel ecologisch werkprotocol.....	4
1.3 Doel ecologisch werkprotocol.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
2 Mogelijk aanwezige soorten.....	5
2.1 Vogels.....	5
2.2 Vleermuizen.....	5
2.3 Grondgebonden zoogdieren	5
2.4 Amfibieën	5
2.5 Insecten	5
3 Maatregelen en uitvoering	6
3.1 Algemene voorwaarden bij de uitvoering	6
3.2 Algemene maatregelen	6
3.3 Soort specifieke maatregelen (tijdens de werkzaamheden)	6
3.3.1 Vogels.....	6
3.3.2 Vleermuizen.....	6
3.3.3 Grondgebonden zoogdieren	7
3.3.4 Amfibieën	7
3.3.5 Vlinders	7
3.3.6 Libellen	8
3.3.7 Kevers.....	8
3.4 Samenvatting maatregelen	8
3.5 Planningsoverzicht	9
4 Voorwaarden.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
4.1 Controle	10
4.2 Incidenten	10
Bibliografie	12

1

Inleiding

1.1 Algemene Zorgplicht

Natuur is onvoorspelbaar. Het is mogelijk dat ondanks de zorgvuldige voorbereiding en onderzoek toch beschermde soorten worden aangetroffen tijdens de werkzaamheden. In dat geval heeft de uitvoerder een zorgplicht en is verantwoordelijk voor de verdere gang van zaken. In de wet is namelijk vastgelegd dat de wettelijke zorgplicht voor de aanwezige natuur gedurende het gehele plan-, uitvoerings- en beheertraject de verantwoordelijkheid is van de opdrachtgever.

1.2 Doel ecologisch werkprotocol

Doel van het ecologisch werkprotocol is om tijdens de uitvoering van de voorgenomen werkzaamheden rekening te houden met aanwezige soorten. Het ecologisch werkprotocol is opgesteld om tijdens de werkzaamheden invulling te geven aan de zorgplicht en zorgvuldig handelen ten aanzien van aanwezige flora en fauna in het plangebied te waarborgen. Dit om te voorkomen dat de geplande werkzaamheden die uitgevoerd worden in strijd zijn met de Omgevingswet.

De maatregelen in het ecologisch werkprotocol worden benoemd voor:

- waarborgen van zorgvuldig handelen ten aanzien van flora en fauna bij uitvoering van de werkzaamheden;
- invulling te geven aan de wettelijke zorgplicht;
- het waarborgen van de gunstige staat van instandhouding van (beschermde) plant- en diersoorten.

1.3 Voorgenomen werkzaamheden

De gemeente Hollands Kroon is voornemens snoeiwerkzaamheden uit te voeren op diverse locaties in de gemeente. Het doel van de werkzaamheden is om de bomen te beheren en onderhouden.

Een voorwaarde is dat de werkzaamheden zorgvuldig uitgevoerd dienen te worden en dat maatregelen getroffen worden tijdens de uitvoering om een overtreding op de Omgevingswet te voorkomen. Deze maatregelen worden vastgelegd in een ecologisch werkprotocol (EWP). Door het werken conform deze maatregelen uit dit ecologisch werkprotocol wordt gezorgd dat de werkzaamheden een zo min mogelijk verstorend effect hebben op beschermde soorten en dat daarbij geen verbodsbepalingen van de omgevingswet worden overtreden. Dit EWP is gericht op de voorgenomen werkzaamheden welke betrekking hebben tot het snoeien van bomen.

2

Mogelijk aanwezige soorten

Binnen de plangebieden komen mogelijk (zwaar) beschermde soorten voor. Denk hierbij aan:

- Vogels: boom bewonende vogels met en zonder jaarrond beschermde nesten;
- Vleermuizen: boom bewonende vleermuizen;
- Grondgebonden zoogdieren: marterachtigen, egels, haasachtigen en muizensoorten;
- Amfibieën: Padden;
- Insecten: Vlinders, libellen en kevers.

2.1 Vogels

De aanwezigheid van vogelsoorten binnen de plangebieden is aannemelijk. In bomen kunnen nesten voorkomen vogels met en zonder jaarrond beschermde nesten. Bij vogels met jaarrond beschermde nesten kan gedacht worden aan zwarte kraaien, eksters en roofvogels als de buizerd en de havik. Indien holtes aanwezig zijn zouden soorten als spechten en uilen ook voor kunnen komen in het plangebied. Bij vogels zonder jaarrond beschermde nesten kan gedacht worden aan duiven en algemene zangvogels als de merel.

2.2 Vleermuizen

De plangebieden bieden mogelijk geschikt leefgebied voor vleermuizen. In oudere bomen met holtes, scheuren of loshangende bast kunnen verblijfplaatsen aanwezig zijn van boombewonende soorten.

Groenelementen zoals singels en bomenrijen functioneren als foerageergebied en als vliegroute tussen verblijfplaatsen en foeragegebieden.

2.3 Grondgebonden zoogdieren

Binnen de plangebieden kunnen grondgebonden zoogdieren voorkomen, zoals marterachtigen, egel, konijn en verschillende muizensoorten. Locaties met dichte ondergroei, ruigte en houtstapels bieden schuilgelegenheid. Holtes in bomen kunnen ook verblijfplaatsen bieden voor boommarters.

2.4 Amfibieën

Amfibieën kunnen rondom bomen voorkomen. Padden kunnen zich ingraven rondom boomwortels en zo verscholen blijven zitten.

2.5 Insecten

Verschillende insectensoorten kunnen voorkomen binnen de plangebieden. In houtige begroeiingen komen veel kleine insecten voor die een belangrijke voedingsbron vormen voor libellen. Met name op locaties vlakbij water. Kevers kunnen gebruik maken van dood hout. Bij singels en bosplantsoenen met dood hout zouden dan ook veel kevers voor kunnen komen. Vlindersoorten maken gebruik van bosschages en bosranden, vanwege de windluwte en temperatuur. Ook zijn sommige boomsoorten waardplanten voor vlinders, zoals de eik, iep en sleedoorn.

3

Maatregelen en uitvoering

3.1 Algemene voorwaarden bij de uitvoering

Altijd geldt de zorgplicht, verder geldt:

- de algehele werkzaamheden dienen een zo beperkt mogelijk effect te hebben op flora- en faunasoorten;
- in geval onvoorziene omstandigheden zich voordoen, dan dient direct contact te worden opgenomen met een deskundig ecooloog;
- uitvoerend personeel is alert op onvoorziene natuurwaarde en dient de algemene zorgplicht in acht te nemen;
- uitvoerend personeel dient te beschikken over een certificaat Wet Natuurbescherming niveau 2 of 3 indien zij een inventarisatie willen uitvoeren kort voor uitvoering werkzaamheden;
- een afschrift van dit ecologisch werkprotocol dient ten alle tijden op de planlocatie aanwezig te zijn en alle betrokken werknemers dienen hiermee bekend te zijn;
- werkzaamheden worden uitgevoerd conform dit werkprotocol;
- afwijken van dit protocol kan uitsluitend na overleg met een deskundig ecooloog;
- werkzaamheden worden uitgevoerd onder ecologische begeleiding van een deskundige.

3.2 Algemene maatregelen

Voor alle soorten gelden algemene maatregelen tijdens de uitvoer:

- De werkrichting is richting een rustige/natuurlijke locatie zodat dieren daar naar toe kunnen vluchten. Zorg dat voldoende dekking en schuilmogelijkheden aanwezig zijn in de richting en op locatie waar dieren langs/naar toe moeten vluchten;
- Werkzaamheden vinden in eerste instantie overdag plaats om verstoring door verlichting te voorkomen;
- Tijdens het werken in beplanting en rondom bomen dient schade aan de bodem zo veel mogelijk te worden voorkomen. Bijvoorbeeld door de inzet van banden met lage spanning of met de hand werken.

3.3 Soort specifieke maatregelen (tijdens de werkzaamheden)

Tijdens de werkzaamheden dienen maatregelen genomen te worden die ervoor zorgen dat verstoring op soorten en hun verblijfplaatsen tot een minimum beperkt worden. Hieronder zullen deze maatregelen beschreven worden.

3.3.1 Vogels

- Werkzaamheden dienen buiten/zoveel mogelijk buiten de broedperiode uitgevoerd te worden. De broedperiode verschilt per soort. De broedtijd loopt globaal van maart tot en met september, maar kan variëren per soort;
- Voorafgaand aan de werkzaamheden dient het plangebied gecontroleerd te worden op nesten en verblijfplaatsen om mogelijk jaarrond beschermde nesten te ontzien van verstoring;
- Werkzaamheden worden gefaseerd uitgevoerd en maximaal 30% van het totale oppervlak wordt gesnoeid. Daarbij dient ten alle tijden voldoende alternatief groen aanwezig te zijn.

3.3.2 Vleermuizen

- Voorafgaand aan de werkzaamheden wordt het plangebied geïnventariseerd op potentiële verblijfplaatsen in holtes en spleten. Deze worden gemarkeerd en behouden. Hetzelfde geldt voor essentiële foerageergebieden en vliegroutes.
- Het snoeien van bomen met potentiële rust- en voortplantingsplaatsen wordt uitgevoerd buiten de kwetsbare periodes. De kwetsbare periodes zijn winterrustperiode (oktober t/m maart) en de kraamperiode (half mei t/m juli);

3.3.3 Grondgebonden zoogdieren

- Essentiele onderdelen van het leefgebied worden gemarkeerd en ontzien. Dit betreft bomen met holtes en de directe omgeving van deze bomen, hollen in de grond en houtige begroeiing die als schuilplaats, verbindingszone of foerageergebied dient. Schade aan deze onderdelen dient te worden voorkomen door het bepalen en markeren van een beschermingszone door of op aanwijzing van een ecologisch deskundige;
- Werkzaamheden worden overdag uitgevoerd buiten de kwetsbare voortplantingsperiode. De voortplantingsperiode is van maart tot en met augustus;
- Takkenrillen worden alleen weggehaald indien er voldoende alternatieve verblijfsmogelijkheden zijn voor deze soorten;
- In het leefgebied van hermelijn, wezel, bunzing en egel dient tijdens en na snoeiwerkzaamheden voldoende dekking aanwezig te blijven. Voor de egel is daarnaast van belang dat in de winterrustperiode van november tot en met maart, overwinteringslocaties niet worden aangetast;
- Vrijkomend snoeihout kan in het leefgebied van deze soorten worden achtergelaten en op takkenrillen worden gelegd.

3.3.4 Amfibieën

- In houtige begroeiing vinden geen werkzaamheden plaats in essentieel leefgebied van amfibieën. Op aanwijzing van een ecologisch deskundige de leefgebieden markeren;
- Werkzaamheden in essentieel leefgebied dienen te worden uitgevoerd in de periode half augustus tot en met september of in het begin van de voortplantingsperiode, dat is in april en mei. Als het geen houtige begroeiing langs het voortplantingswater betreft, mag voor amfibieën ook gewerkt worden in de voortplantingsperiode van de betrokken soort. De exacte periode dient te worden bepaald door een ecologisch deskundige;
- Werkzaamheden kunnen worden uitgevoerd wanneer aanwezige schuilmogelijkheden en dekking voor amfibieën aanwezige structuurrijke vegetatie met open plekken aanwezig blijven. Schade aan deze delen dient te worden voorkomen;
- In het leefgebied van amfibieën moet in de winterrustperiode (winterrust is van oktober tot en met maart) de bodem intact gelaten worden (geen beroering, bodemverdichting of stobben uitfrozen) en dienen takkenrillen, boomstronken en bladhopen te worden ontzien. Deze elementen dienen door of op aanwijzing van een ecologisch deskundige te worden gemarkeerd;
- De werkzaamheden worden in het plangebied gefaseerd uitgevoerd. Jaarlijks mag maximaal 30% van essentieel leefgebied bewerkt worden.

3.3.5 Vlinders

- Bij waardplanten (bomen, struiken) met poppen, rupsen of eitjes en essentiële voedselplanten van beschermde vlinders geen werkzaamheden uitvoeren. De beschermingszone dient te worden bepaald door een ecologisch deskundige. Ook omliggende houtige vegetatie die voor wind-luwte en temperatuurbuffering zorgt, dient te worden gespaard;
- (Verjongings)snoeien, afzetten, kappen van waardenbomen en -struiken altijd in de winterperiode gefaseerd uitvoeren, waarbij maximaal 30% per jaar wordt bewerkt. De winterperiode is van november tot en met februari. Gebruik handgereedschap. Er dient voldoende resterende geschikte begroeiing in het leefgebied aanwezig te blijven voor ei-leg in het eerstvolgende seizoen;
- Werkzaamheden uitvoeren als de poppen in de struiken aanwezig zijn (mei tot en met september). De strooisellaag met poppen dient beschermd te worden. Gebruik rijplaten of handgereedschap OF: Werkzaamheden uitvoeren in de winterperiode (november tot en met februari) waarbij takken met eitjes of rupsen worden gespaard;
- Werkzaamheden bij waardenbomen (o.a. iepen, zoete kersen en sommige wilgensoorten) uitvoeren wanneer vlinders in overwintering zijn. De winterrustperiode is van september tot en met februari. Waardenboom die als overwinteringslocatie wordt gebruikt (veelal holle boom) behouden. Houtstapels in leefgebied van deze soort in de winter ontzien vanwege mogelijkheden voor overwintering.

3.3.6 Libellen

- In leefgebied van beschermde libellensoorten worden geen essentiële locaties gekapt. Een ecologisch deskundige dient te bepalen welke elementen dit zijn;
- Kap van enkele bomen of struiken is toegestaan, mits voldoende schuil- en voedselmogelijkheid aanwezig blijven en de karakteristieken van het voortplantingswater behouden blijven. Werkzaamheden dienen te worden uitgevoerd in de periode oktober tot en met april, dit is buiten het vlieg-seizoen van libellen.

3.3.7 Kevers

- Behoud (dode of kwijnende) bomen, takkenrillen en dood hout waar de vermiljoenkever en het vliegend hert gebruik van maken. Een ecologisch deskundige bepaald de beschermingszone;
- Staand dood hout dat om veiligheidsredenen wordt verwijderd, blijft ter plekke liggen of wordt getransporteerd naar een nabije locatie. De stam blijft functioneel voor de kevers.

3.4 Samenvatting maatregelen

Ter verduidelijking van de maatregelen die tijdens het uitvoeren van de werkzaamheden gehanteerd dienen te worden. Wordt een puntsgewijze samenvatting gegeven. De maatregelen die genomen dienen te worden zijn:

- Tijdens de uitvoer wordt één werkrichting gehanteerd, richting een natuurlijke/rustige locatie;
- Werkzaamheden worden in eerste instantie overdag uitgevoerd;
- Schade aan de bodem dient zoveel mogelijk te worden voorkomen;
- Werkzaamheden worden zoveel mogelijk buiten de broedperiode uitgevoerd, deze loopt globaal van maart t/m september (*met de juiste maatregelen kan men hiervan afwijken*);
- Werkzaamheden bij potentiële verblijfplaatsen van vleermuizen worden buiten de winterrustperiode (oktober t/m maart) en kraamperiode (half mei t/m juli) uitgevoerd (*met de juiste maatregelen kan men hiervan afwijken*);
- Werkzaamheden dienen buiten de voortplantingsperiode van zoogdieren uitgevoerd te worden, deze periode loopt van maart tot en met augustus (*met de juiste maatregelen kan men hiervan afwijken*);
- De werkzaamheden dienen in de winterrustperiode van de egel geen invloed te hebben op het leefgebied van de egel deze periode loopt van november tot en met maart (*met de juiste maatregelen kan men hiervan afwijken*);
- Werkzaamheden in essentieel leefgebied van amfibieën dienen te worden uitgevoerd in de periode half augustus tot en met september of in het begin van de voortplantingsperiode, dat is in april en mei (*met de juiste maatregelen kan men hiervan afwijken*);
- In de winterrustperiode van amfibieën (oktober t/m maart) dient de bodem in tact gelaten te worden (*met de juiste maatregelen kan men hiervan afwijken*);
- Werkzaamheden bij waardplanten van vlinders altijd in de periode van september t/m februari gefaseerd uitvoeren (*met de juiste maatregelen kan men hiervan afwijken*);
- Werkzaamheden bij leefgebied van libellen uitvoeren van oktober tot en met april (*met de juiste maatregelen kan men hiervan afwijken*);
- Voorafgaand aan de werkzaamheden dient het plangebied gecontroleerd te worden op leefgebied van beschermde soorten, waarbij beschermingszones gemarkeerd dienen te worden;
- Werkzaamheden worden gefaseerd uitgevoerd, waarbij maximaal 30% van het leefgebied bewerkt wordt;
- Vrijkomen snoeihout kan op hopen gelegd worden en dood hout wordt zoveel mogelijk in het plangebied achtergelaten.

3.5 Planningsoverzicht

In tabel 1 wordt een overzicht gegeven van de kwetsbare periodes van beschermde soorten. Om met beschermde soorten rekening te houden kunnen de werkzaamheden het best uitgevoerd buiten deze periodes. Hierbij is het wel van belang de gebruiksfuncties van het plangebied in kaart te brengen.

Het is mogelijk om in de kwetsbare periode werkzaamheden uit te voeren. Om werkzaamheden in deze periode uit te voeren dient men rekening te houden met mogelijke knelpunten op het gebied van flora en fauna. Per locatie/ gebied moeten aanvullende maatregelen worden vastgesteld. Bomen dienen voor uitvoering van werkzaamheden geïnventariseerd te worden, rapportages van deze inventarisatie worden geregistreerd en overhandigd aan opdrachtgever. Zorgplicht blijft ten alle tijden van toepassing.

Tabel 1 | Kwetsbare periodes van soorten met overzicht wanneer wel of niet gewerkt kan worden.

	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Broedvogels												
Vleermuizen												
Grondgebonden zoogdieren												
Amfibieën												
Vlinders												
Libellen												

	Buiten kwetsbare periode (werkzaamheden kunnen uitgevoerd worden).
	Kwetsbare periode (werkzaamheden kunnen na aanvullende maatregelen en onder voorwaarden uitgevoerd worden).
	Kwetsbare periode (werkzaamheden kunnen onder voorwaarden uitgevoerd worden).

4

Algemene voorschriften

Om met aanwezigheid van soorten rekening te houden volgen voorwaarden die in acht genomen dienen te worden bij uitvoering van de werkzaamheden. Voor alle soorten planten en dieren geldt de zorgplicht. Dat wil zeggen dat de initiatiefnemer en uitvoerder verantwoordelijk zijn voor naleving van de algemene zorgplicht tijdens uitvoering van de werkzaamheden. Activiteiten waarvan kan worden vermoed dat ze nadelig zijn voor in het wild levende planten en dieren moeten verplicht vermeden worden. De volgende voorwaarden gelden tijdens de uitvoer van de werkzaamheden:

- tijdens de uitvoering van de werkzaamheden dient een afschrift van dit ecologisch werkprotocol op de locatie van de werkzaamheden aanwezig te zijn en op verzoek te worden getoond aan de daartoe bevoegde toezichthouder of opsporingsambtenaren;
- werkzaamheden moeten aantoonbaar uitgevoerd worden conform het voorliggende ecologisch werkprotocol;
- uitvoerend personeel dient een werkinstructie te krijgen voor aanvang van de werkzaamheden inzake dit werkprotocol;
- de werkzaamheden dienen te worden uitgevoerd onder begeleiding van een ecologisch deskundige;
- voorafgaand aan de start van de werkzaamheden wordt gecontroleerd of alle noodzakelijke gegevens aanwezig en actueel zijn.

4.1 Controle

De formeel handhavende instantie (bevoegd gezag) is de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord (OD NHN) van de provincie Noord-Holland. De OD NHN kan op eigen initiatief en op verzoek handhavend optreden. Daarbij wordt gekeken of de juiste procedure is gevolgd en of de voorschriften en gedragsregels die vermeld zijn in het ecologisch werkprotocol door de initiatiefnemer worden nageleefd.

In het geval van controles door het bevoegd gezag is het advies altijd te vragen naar de legitimatie van de controleur en diens gegevens te noteren.

4.2 Incidenten

Ondanks de genomen voorzorgsmaatregelen is het niet mogelijk om incidenten uit te sluiten. Onder een incident wordt verstaan:

“een ongewenste en ongeplande gebeurtenis die leidt tot schade aan beschermde planten en/of dieren”.

Meldingsprocedure voor incidenten

Een incident alsook controle door de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord met daaruit eventueel voortvloeiend proces-verbaal, stilleggen van het werk of andere opmerkingen van de overheid, moet door de voor uitvoering van werkzaamheden verantwoordelijke medewerker direct telefonisch worden gemeld bij de projectleider van de opdrachtgever.

Het incident wordt door een ter zake deskundige (bijvoorbeeld een erkend ecooloog) geanalyseerd en geëvalueerd.

Op basis van een ecologisch oordeel door een ter zake deskundige kunnen maatregelen worden genomen om de bestaande situatie te verhelpen en herhaling van het incident in de toekomst te voorkomen.

Voorbeelden van incidenten

Onder incidenten kunnen verstaan worden:

- het per ongeluk doden of beschadigen van beschermde planten en diersoorten;
- het aantreffen van beschermde soorten waarvan de aanwezigheid uit de beschikbare gegevens niet is gebleken en waarvoor een vergunning nodig is.

Natuur is onvoorspelbaar. Het is mogelijk dat er ondanks de zorgvuldige voorbereiding en onderzoek toch andere beschermde soorten worden aangetroffen tijdens de werkzaamheden. In dat geval heeft de uitvoerder een zorgplicht en is verantwoordelijk voor de verdere gang van zaken. In de wet is vastgelegd dat de wettelijke zorgplicht voor de aanwezige natuur gedurende het gehele plan-, uitvoerings- en beheertraject de verantwoordelijkheid is van de initiatiefnemer.

Mochten er tijdens de werkzaamheden beschermde soorten worden gesignaleerd, dan dient het werk te worden onderbroken en de ecologische deskundige te worden ingeschakeld. Instructies van de deskundige dienen te worden opgevolgd. Bij twijfel over het al of niet aanwezig zijn van beschermde soorten en/of vaste rust-, verblijf- en voortplantingsplaatsen moet altijd een ecologische deskundige worden geraadpleegd.

Bibliografie

BIJ12. (2024). *Kennisdocument Gewone dwergvleermuis*. Utrecht: BIJ12.
BIJ12. (2025). *Kennisdocument Gewone grootoorvleermuis*. Utrecht: BIJ12.
BIJ12. (2025). *Kennisdocument Laatvlieger*. Utrecht: BIJ12.
BIJ12. (2017). *Kennisdocument Rosse dwergvleermuis*. Utrecht: BIJ12.
BIJ12. (2024). *Kennisdocument Ruige dwergvleermuis*. Utrecht: BIJ12.
BIJ12. (2017). *Kennisdocument Watervleermuis*. Utrecht: BIJ12.

Koninklijke Vereniging Stadswerk Nederland. (2025). *Gedragscode soortenbescherming gemeenten 2025*. Ede: Koninklijke Vereniging Stadswerk Nederland.

Vogelbescherming Nederland. (z.j.). *Natuurkalender Broedvogels. Geraadpleegd op 18-03-2026*
<https://www.vogelbescherming.nl/docs/2840f8f0-79aa-4bb8-956e-53476e87bf7b.pdf>

Harmenkaag 11
1741 LA Schagen
0224 751 275

natuur@smitgroenadvies.nl
www.smitgroenadvies.nl